

สำนึกนิเวศลุ่มแม่น้ำโขง ในนวนิยายสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง

Ecological Conscience the Mekong River in novel

ยุพยง ทศคร¹ และ มารศรี สอทธิพิ²

Yupayong Thatsakorn¹ and Marasri Sorthip²

^{1,2}สาขาวิชาภาษาไทย

^{1,2}Program in Thai Language

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}Khon kaen University

บทคัดย่อ

บทความนี้ มุ่งวิเคราะห์สำนึกนิเวศที่ปรากฏในเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของวุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวเล็กของ อาร์เน แนนส์ โดยนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์พบว่า นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของวุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ปรากฏสำนึกนิเวศ 2 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ คือ มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ และการพัฒนาสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมไปถึงด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 2) สำนึกนิเวศที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ คือ การมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย และการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง เป็นกระบวนการทัศน์แบบองค์รวมมองเห็นตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และมุ่งอนุรักษ์ธรรมชาติมากกว่าการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

นวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของวุฒิสานต์ จันทร์วิบูลย์ ได้สะท้อนให้เห็นวิกฤตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มแม่น้ำโขง ที่ได้รับผลกระทบจากสำนึกและการกระทำของมนุษย์ที่มุ่งหาผลประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นวนิยายเรื่องนี้พยายามปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้มนุษย์มีสำนึกแบบองค์รวม เพื่อหยุดการรุกรานธรรมชาติที่เกินความจำเป็นและหันมาดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : สำนึกนิเวศ, ลุ่มแม่น้ำโขง, นวนิยาย, สายน้ำและชายชรา, วุฒิสานต์ จันทวิบูล

Abstract

The Article aims to analyze Ecological Conscience the Mekong River in novel. The approach is Deep Ecology of Arne Naess. By presented descriptive research results. The results found that the novel of Wutisan Janwiboon appear 2 ecological Conscience that is to say 1) Conscience is deleterious to nature which human superior over nature And development to prosperity. Both science and technology. Including Economy and society. And 2) Consciousness with nature is conscience realize value of life and Self realization is Holistic Paradigm perceive to self-reliant one with nature And aims to conserve more than to take a lot of the environment.

This novel, It reflects the natural and environmental crisis of the Mekong River Basin. Affected by the realization and action of human beings, seeking to benefit from nature and he environment. This novel attempts to change the paradigm for human consciousness. To stop the invasion of nature beyond the necessity and turn to the care of nature and the environment to live together in a sustainable way.

Keywords : Ecological Conscience, Mekong River, Novel, Saai naam lae chaai cha-raa, Wutisan Janwiboon

บทนำ

มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและแยกไม่ออก ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติปรากฏในร่องรอยของพฤติกรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบ (ธัญญา สังขพันธ์านนท์, 2559) มนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิต โดยนำเอาสรรพสิ่งในธรรมชาติมาเชื่อมโยงกับชีวิตทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหารและยานอกจากนั้นยังสะท้อนความสัมพันธ์มนุษย์กับธรรมชาติด้านวัฒนธรรมประเพณี ความคิดความเชื่ออีกด้วย กระทั่งมนุษย์มีการพัฒนาตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นจนส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นวิกฤติสังคมในปัจจุบัน ประเวศ วะสี (2547) กล่าวถึง มนุษย์กับธรรมชาติไว้ว่า “สังคมมนุษย์ที่เติบโตอย่างรวดเร็วและโตเด็ยจากธรรมชาติ การทำกิจกรรมของมนุษย์ได้เข้าไปรบกวนหรือหยุดชะงักการดำเนินไปของระบบนิเวศ แนวคิดที่เน้นเรื่องการจัดการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเชิงเหตุผล โดยมองว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (nature) นั้น ความเป็นกลาง (neutral) มนุษย์ต้องเรียนรู้โดยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อควบคุมจัดการธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลให้ความสัมพันธ์มนุษย์กับธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างไม่สิ้นสุดจนมนุษย์ต้องพบกับวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่ไม่มีท่าทีหยุดย่อนการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้มนุษย์ต้องทำลายธรรมชาติจนเกิดความเสียหายสมดุลในระบบนิเวศ หลายสาขาวิชาให้ความสนใจเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดกับธรรมชาติ โดยเฉพาะที่เกิดจากฝีมือมนุษย์เพื่อให้คนในสังคมตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมกันแก้ไขปัญหา สาขาบรรณกรรมจึงเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์มนุษย์กับธรรมชาติโดยนำเอาแนวการศึกษาเชิงนิเวศวิทยา (ecology) และแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (environmentalism) มาเป็นพื้นฐานศึกษางานบรรณกรรมจึงเกิดเป็นแนวคิดทฤษฎีบรรณกรรมเชิงนิเวศขึ้น

ในมุมมองของนักนิเวศนิยม “ความรู้” ในความหมายเชิงวิทยาศาสตร์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับธรรมชาติ การสำรวจค้นคว้า นำไปสู่ข้ออ้างในการจัดลำดับชั้น (hierarchy) และกำหนดคุณค่า (value) ให้กับสิ่งต่าง ๆ โดยปฏิเสธหรือบิดเบือน “คุณค่าแท้” (inherent value) ตามธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้น

อาร์เน แนนส์ (Arne Naess : 1973) ผู้ให้กำเนิดแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึก กล่าวว่า การหวนคืนสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาตินี้ นับได้ว่าเป็นเป้าหมายในระดับจิตวิญญาณที่เป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มนุษย์ได้เดินทางมาถึงวันที่การปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับสำนึก (a shift in consciousness) ให้หลุดพ้นจากการโลกทัศน์แบบทวินิยมไปสู่การมองแบบองค์รวมโดยปราศจากการแบ่งแยกอย่างสิ้นเชิง (radical non-duality) การศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep ecology) มุ่งเน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการมองโลกและชีวิตโดยตระหนักว่ามนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และมองธรรมชาติมีค่าในตัวเอง เน้นการปฏิบัติหรือแก้ไขกระบวนการทัศนของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชน นั่นคือ มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก มนุษย์ไม่ควรไปรุกรานและทำลายธรรมชาติ ควรอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน

สภาพสังคมและวรรณกรรมต่างส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม ในขณะที่สังคมก็ส่งผลกระทบต่อวรรณกรรมเช่นกัน นวนิยายของ วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ได้นำเสนอวิกฤตปัญหาในลุ่มแม่น้ำโขง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง เป็นนวนิยายที่กล่าวถึงวิกฤตปัญหา ลุ่มแม่น้ำโขงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการกระทำของมนุษย์ และพยายามปรับเปลี่ยนสำนึกให้กับผู้อ่านให้หันมารักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นตนเองและธรรมชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสำนักนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของ วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์สำนึกนิเวศที่ปรากฏในนวนิยาย ของ วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก ของ อาร์เน แนนส์

ขอบเขตการวิจัย

วิเคราะห์นวนิยายเรื่อง “สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง” ของ วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล โดยใช้แนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก ของ อาร์เน แนนส์

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษา สำนึกนิเวศที่ปรากฏในนวนิยายสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของ วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก ของ อาร์เน แนนส์ (1973) ได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ว่าสรรพสิ่งล้วนมีคุณค่าภายใน (intrinsic value) ความมั่งคั่งและหลากหลายนำไปสู่ความมั่งคั่งของสรรพสิ่งทั้งที่ใช่มนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ มนุษย์ไม่มีสิทธิลดทอนความมั่งคั่งหลายหลายเว้นแต่เป็นไปเพื่อความอยู่รอด การแทรกแซงของมนุษย์ทำให้โลกธรรมชาติเกิดวิกฤตเลวร้าย มนุษย์จำเป็นต้องลดจำนวนประชากรเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตและวัฒนธรรม นอกจากนี้แนนส์ยังเสนอหลักการประจักษ์แจ้งในตัวตนเพื่อให้สามารถเข้าถึงธรรมชาติอย่างลึกซึ้งไว้สามประการ การประจักษ์แจ้งในระดับอัตตา (Eco – realization) การประจักษ์แจ้งในระดับตัวตนขั้นกลาง (self – realization) และการประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง (Self – realization) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 2 ประเด็น ได้แก่ สำนึกที่เป็นภัยต่อธรรมชาติและสำนึกที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ มีสาระสำคัญดังนี้

1. สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ

นวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ได้นำเสนอเนื้อหาผ่านแนวคิดของเรื่องที่มีมุ่งเสนอวิกฤตปัญหาสภาพแวดล้อมแม่น้ำโขง อันเกิดจากความคิด ความเชื่อ ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นภัยต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่า ผู้คน ชุมชน สังคม มีแนวคิดที่เน้นให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง

(Anthropocentric) มองว่ามนุษย์มีฐานะที่อยู่เหนือธรรมชาติ มีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สามารถใช้ความรู้ที่มีหาประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่รู้จัก การกระทำของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นไปอย่างไร้ความยุติธรรม เนื่องจากเห็นว่าธรรมชาติมีไว้เพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์เท่านั้น สิ่งแวดล้อมลุ่มแม่น้ำโขงจึงถูกมนุษย์ใช้ประโยชน์อย่างไม่คำนึงถึงระบบนิเวศที่ถูกทำลายไปพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วุฒิสานต์ จันทรวินบูล ได้นำเสนอต้นตอวิกฤตปัญหาของสิ่งแวดล้อมลุ่มแม่น้ำโขงผ่านกลวิธีการเล่าเรื่องในนวนิยาย สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง โดยแบ่งเป็นสาเหตุหลักได้ 2 ประการ ได้แก่ มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติและการพัฒนาสู่ความเจริญก้าวหน้า

1.1 มนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ

ความคิดความเชื่อที่มองว่ามนุษย์เป็นนายหรือมีฐานะเหนือกว่าธรรมชาติ เป็นการรับรู้ตัวตนแบบอัตตา (Ego) กล่าวคือเป็นการตระหนักรับรู้ว่าตนเองเป็นใคร เป็นการรับรู้ในระดับปัจเจก แยกตนเองจากสิ่งอื่น และเป็นความคิดที่เป็นภัยต่อธรรมชาติอันเป็นกระบวนการที่ที่ทำให้มนุษย์เห็นธรรมชาติอยู่ภายใต้อำนาจของมนุษย์หรือมีคุณค่าเพื่อผลประโยชน์แก่มนุษย์เท่านั้น เห็นได้จาก การถ่ายทอดเรื่องราวการเกิดธรรมชาติผ่านเรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่นที่สะท้อนสำนึกที่ให้มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตสูงสุดเหนือสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายลักษณะของสิ่งแวดล้อมก็ถูกอธิบายด้วยเรื่องเล่า ตำนานที่เกิดเพราะมนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางและอยู่เหนือธรรมชาติ ดังในนวนิยายที่กล่าวถึงตำนานการเกิดเกาะแก่งหินผาในลุ่มแม่น้ำโขงที่เกิดจากปู่ละหึ่งบรรพบุรุษผู้มีร่างกายใหญ่โตเป็นผู้สร้างสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ธรรมชาติที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นไปเช่นนั้น

“ในสมัยก่อนแผ่นดินไม่ได้เป็นแบบนี้ แม่น้ำไม่ได้กว้างใหญ่ถึงเพียงนี้ หากจะมีก็เพียงปู่ละหึ่งเท่านั้นที่มีร่างกายใหญ่โต ก้าวย่างแต่ละครั้งจะมีเสียงสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นติดตามไปทุกฝีก้าว ปู่ละหึ่งมีอาชีพเผาถ่านขายได้เดินทางย้าย่านหาบถ่านไปขายตามที่ต่าง ๆ ทุกรอยเท้าที่ก้าวเดินกลายเป็น

ร่องน้ำสายน้ำหลากไหล วันหนึ่งปู่ละหึ่งหาบคอนถ่านเดินทางขึ้นไปขายทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง แต่ด้วยถ่านมีน้ำหนักมากเกินไปไม้คานจึงหักเกิดหักลง ถ่านจึงตกลงมากระจัดกระจายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ แล้วกลีบกลายมาเป็นผาโขดหนึ่งอยู่ที่ริมฝั่งท่าวัดหลวง ชาวบ้านเรียกกันว่าผาถ่าน เพราะมันมีลักษณะคล้ายกับกองภูเขาถ่าน ซึ่งชาวบ้านวัดหลวงจะมาทำพิธีบวงสรวงกันทุกปี ส่วนไม้คานที่หักหล่นจึงเกิดเป็นบ้านเมืองกานขึ้น”
(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 28)

ทัศนคติที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง เป็นการรับรู้ตัวตนในระดับอัตโนมัติ ว่ามนุษย์นั้นอยู่เหนือธรรมชาติและเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง แบ่งแยกมนุษย์กับธรรมชาติโดยให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นด้อยกว่ามนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถดังในตัวบทที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมนุษย์ก็สร้างตัวตนว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่เหนือธรรมชาติ ร่องรอยของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าสร้างตัวตนขึ้นเพื่อให้เผ่าพันธุ์มนุษย์ด้วยกันรับรู้ตัวตนที่เป็นตัวของตัวเอง และมนุษย์เองเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งและยังเชื่อว่ามนุษย์เป็นเจ้าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำนึกที่มีต่อธรรมชาติในลักษณะนี้ทำให้มนุษย์กระทำต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร้ความยุติธรรม หรือแม้กระทั่งสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาก็ถูกอธิบายด้วยเรื่องเล่าที่ให้มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถกระทำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ลักษณะทางกายภาพที่เกิดกับธรรมชาติถูกอธิบายผ่านเรื่องเล่าโดยให้บรรพบุรุษหรือมนุษย์เป็นผู้กระทำให้เกิดลักษณะเช่นนั้น

“แดดเริ่มลาดับทิวเทือกเขาไปแล้วเมื่อฮุยอินคำใจมองและทำ
ความสะอาดมองจนเรียบร้อย มอนพายเรือย่อนทวนกลับขึ้นมาตามแนวตลิ่ง
จนมาถึงผาถาก ผาถากเป็นผากินขนาดใหญ่ที่มีหน้าตัดแบบราบเรียบราวกับ
ถูกตัดฟันด้วยขวานอันคมกริบและใหญ่โตของปู่ละหึ่ง นั่นเป็นเพราะชาวบ้าน
ต่างเชื่อกันว่าผานี้ถูกตัดเฉือนด้วยคมขวานของปู่ละหึ่งจริง ๆ”
(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 55)

เรื่องเล่าที่ถูกนำมาอธิบายธรรมชาติเช่นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการครอบครองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นสิทธิของมนุษย์เท่านั้นที่มีสิทธิใช้ประโยชน์ จากการรับรู้ในลักษณะดังกล่าวจึงนำไปสู่การกระทำต่อธรรมชาติที่มุ่งหวังผลประโยชน์เพื่อมนุษย์เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากตอนหนึ่งในนวนิยายที่กล่าวว่า

“ปลาแค่ตัวเดียวเท่านั้น แต่เราทุกคนต่างปรารถนาที่จะตัดดวงผลประโยชน์จากมัน คนหาปลาเองก็อยากได้เงิน พ่อค้าก็อยากได้ปลาเร็ว ๆ เพื่อเอาไปค้ากำไรต่ออีกทีหนึ่ง ส่วนคนจากกรมประมงเองก็คงอยากรีดไข่วรีดน้ำเชื้อของมันเพื่อเอาไปผสมเทียม แล้วยังคนมีความเชื่อว่าใครกินเนื้อปลาน้ำจืดแล้วจะฉลาดเหมือนขงเบ้งอีก ชาวบ้านก็คงจะอยากกินมันเหมือนกัน เพราะใคร ๆ ก็อยากฉลาดเหมือนกับขงเบ้งกันทั้งนั้น นี่ขนาดแค่ปลาตัวเดียวเท่านั้น ยังมีผู้รอรับผลประโยชน์มากขนาดนี้ ไม่ใช่สิ เพราะมันเป็นถึงปลาเทพพระเจ้าต่างหากคนถึงต้องการกินเนื้อมัน ต้องการผลประโยชน์จากการบวรสรวงก็คงจะเป็นแค่การหลอกลวงว่าผู้คนยังเคารพนบถนอบต่อต่อผีเจ้า แต่ความจริงมันไม่ได้เป็นเช่นนั้นอีกต่อไปแล้ว”

(สายน้ำและชายชวา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 50)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงผลพวงจากกระบวนทัศน์ที่ให้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง และมีอำนาจเหนือสรรพสิ่ง การตัดดวงผลประโยชน์จากธรรมชาติเกิดจากมุมมองที่เห็นว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือกำเนิดมาเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ คุณค่าของสรรพสิ่งถูกกำหนดเพื่อมนุษย์ กระบวนทัศน์เช่นนี้จึงดำเนินไปพร้อมกับสังคมโลกาภิวัตน์ ทำให้การพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ มุ่งสู่ความเจริญอย่างไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นยังมอบความหมายให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เอื้อต่อผลประโยชน์ที่มนุษย์จะได้รับการสังเกตพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตเช่นการปรากฏตัวของนกนางนวลเป็นสัญญาณว่าปลาน้ำจืดจะว่ายน้ำขึ้นน้ำมาวางไข่ “ชาวบ้านต่างที่ชวนดูนกนางนวลกันอย่างตื่นตื่น เพราะทุกคนรู้ว่าหากนกนางนวลบินขึ้นมามีความหมายว่าปลาน้ำจืดจะว่ายน้ำทวนน้ำตามมาในไม่ช้า...” ซึ่งมุมมองดังกล่าวยังมีกรแบ่งแยกความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ

ธรรมชาติอยู่ ซึ่งตามแนวคิดของแนสส์แล้วมนุษย์ควรมองธรรมชาติแบบองค์รวม และไม่มีสิทธิไปลดทอนคุณค่าของสรรพสิ่ง เพื่อให้เผ่าพันธุ์มนุษย์มีฐานะเหนือกว่าและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเกินความจำเป็น

1.2 การพัฒนาสู่ความเจริญก้าวหน้า

วิกฤตปัญหาสิ่งแวดล้อมลุ่มแม่น้ำโขงในนวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ซึ่งเป็นเรื่องราวของผู้คนในชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาจากหน่วยงานรัฐและเอกชนระบบทุนนิยมที่ทำให้เกิดการแสวงหาทรัพยากรเพื่อนำมาพัฒนาประเทศสู่ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาศิลปวิทยาการต่าง ๆ กลายเป็นการรุกรานสิ่งมีชีวิตซึ่งรวมถึงมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรหนึ่งในระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำโขง สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศนั้น วุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ได้กล่าวผ่านเรื่องราวในนวนิยายเรื่องนี้ถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ช่วง พ.ศ. 2547 – พ.ศ. 2549 ว่า เป็นต้นเหตุสำคัญของวิกฤตปัญหา กล่าวคือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มนุษย์มองว่าเป็นศิลปวิทยาการที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้านั้นกลับเป็นความโหดเหี้ยมต่อสิ่งมีชีวิตอื่น รวมไปถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่มุ่งหวังผลประโยชน์จากการค้าจนต้องทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างไม่จำเป็นซึ่งส่งผลให้ระบบนิเวศสูญเสียสมดุลนำไปสู่หายนะต่อสรรพชีวิตในระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำโขง

1.2.1 การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในยุคสมัยแห่งการพัฒนานี้ คงปฏิเสธวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่ได้ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สนใจและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก วิทยาศาสตร์เป็นผลจากมุมมองการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เดส์การ์ท เคยกล่าวว่า “มนุษย์ควรแสวงหาเทคโนโลยีที่จะครอบครองธรรมชาติ หากเรามีความรู้ก็จะไม่มีอะไรในโลกที่เราไม่อาจถือเอาประโยชน์ได้” การค้นคว้าทดลองเพื่อหาความรู้จากสิ่งมีชีวิตอื่นหากยังยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางแล้ว ไม่ว่าจะเพื่อความอยู่รอดหรือเพื่อความคุ้มครองครอบครองสรรพสิ่งล้วนส่งผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อมที่ถูกกระทำโดยมนุษย์ทั้งสิ้น นวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ได้นำเสนอให้เห็นการจับสัตว์เพื่อการวิจัยและทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่อ้างว่ากระทำเพื่อการดำรงเผ่าพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตก็ตาม ทว่าการทดลองดังกล่าวถือเป็นการทารุณสัตว์เพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์

“พวกเขาพยายามช่วยกันจับปลาบึกให้หนองหงายท้องขึ้น ปลาบึก
ยังคงมีแรงเหลือพอที่จะดิ้นรนจนทำให้คนต่างผละออก แต่มันก็สู้ริ้วแรง
พละกำลังของคนกลุ่มนั้นไม่ได้ เด็กหนุ่มเห็นเจ้าหน้าที่พยายามใช้สายยาง
ขนาดสายน้ำเกลือสอดเข้าไปในช่องท้องของมันแล้วดึงออกมาเพื่อดูผล
จากนั้นเอาไขปลาบึกที่ได้เอาไปส่งผ่านกล้องเพื่อดูว่าไขสุกพร้อมผสม
หรือยัง สุดท้ายพวกเขาต่างสรุปกันว่าไขใกล้จะสุกเต็มที่แล้ว แต่พวกเขา
จะมีวิธีอีกไม่ได้แล้ว เพราะว่าปลาบึกอ่อนล้าเต็มทน และคงจะตายในไม่ช้า
ไม่เช่นนั้นพวกเขาอาจจะต้องสูญเสียไขอันมีค่ามหาศาลไป”

(สายน้ำและชายชวา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 125)

เมื่อระบบนิเวศถูกทำลายสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะปลา
บึกที่กำลังจะสูญพันธุ์เนื่องจากไม่มีเกาะแก่งที่สมบูรณ์พอที่จะสามารถวางไข่ได้
มนุษย์เชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้การล่าปลาบึกจึงกลายเป็นการ
ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การรื้อน้ำเชื้อหรือ
การรีดไข่เพื่อนำไปผสมเทียมอาจไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาคือดีที่สุด เพราะหลังจากนั้นปลาบึก
ที่ถูกรีดน้ำเชื้อและไขก็จะตาย ส่วนเนื้อของมันจะถูกขายทอดตลาด เป็นการรับ
ผลประโยชน์อย่างเป็นทอด ๆ โดยไม่คำนึงถึงระบบนิเวศ หรือวิถีของธรรมชาติเท่าที่ควร
ผู้คนหวังจะหาผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น “ปลาแค่ตัวเดียวกลับมีคนต้องการ
จึงเอาผลประโยชน์จากมันมากขนาดนี้ ทั้งพรานปลา ทั้งพ่อค้า ทั้งกรมประมงเอง และ
อาจรวมถึงคนที่อยากกินมันด้วย” เห็นได้ชัดว่า การจับสัตว์ไม่ได้เป็นเพียงเพื่อปัจจัย
ที่สำคัญต่อชีวิต แต่รวมไปถึงการเอาชนะ การควบคุม ความมั่งคั่ง ที่มนุษย์สามารถหา
ได้จากการคุกคามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.2 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

กลุ่มประเทศเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong
Subregion) ที่ประกอบด้วย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีนตอนใต้ ภายใต้
โครงการ GMS Economic Corridors มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาส่งเสริมการขยายตัว
ด้านอุตสาหกรรม การเกษตร การค้า การลงทุนและบริการ โดยร่วมมือกันยกระดับความ

เจริญก้าวหน้า ความสามารถในการแข่งขันทางการค้าด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีและ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ โครงการ GMS แบ่งสาขาความร่วมมือ 9 สาขา ได้แก่ คมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม พลังงาน การค้า การลงทุน เกษตร สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีนโยบายอำนวยความสะดวกในการติดต่อระหว่างประเทศและการเข้าถึงทรัพยากร มุ่งเน้นให้เกิด ประโยชน์ในการลงทุนระหว่างประเทศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทาง เศรษฐกิจ เห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโครงการหรือความร่วมมือระหว่าง ประเทศ มีแนวคิดที่มุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง จึงได้นำเสนอเรื่องราว ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรม ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

“ฉันก็ไม่รู้อะไรมากหรอก รู้เพียงว่าประเทศจีนเขาเริ่มสร้างเขื่อนกัน แม่น้ำโขง มานานแล้วและยังจะสร้างต่อไปอีกเรื่อย ๆ แต่ชาวบ้านอย่างเรา เพิ่งจะรู้ เพราะมีกลุ่มของครูใหญ่ออกมาพูดกัน แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะเขาก็อ้างว่าสร้างในบ้านของเขา ไม่เกี่ยวกับเรา”

(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 111)

บทสนทนาระหว่างตัวละคร ได้กล่าวถึงการสร้างเขื่อนในประเทศจีนที่พัฒนา และขยายโครงการการสร้างเขื่อนอย่างไม่หยุดหย่อน โครงการสร้างเขื่อนแถบลุ่มแม่น้ำ โขงไม่เพียงถูกสร้างขึ้นในประเทศจีนเท่านั้น เขื่อนยังถูกสร้างในอีกหลายประเทศที่อยู่ แถบลุ่มแม่น้ำโขง อาจด้วยนโยบายและความตกลงร่วมกันที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและ อุตสาหกรรม ทำให้ผู้คนไม่ทันได้ตระหนักถึงผลกระทบของการพัฒนาที่จะตามมา ทว่า ผู้คนในชุมชนที่อาศัยในแถบลุ่มแม่น้ำโขงได้รวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ต่อต้านการสร้างเขื่อนและระเบิดแก่งอันเป็นแหล่งอาศัยของสรรพชีวิต หลากหลายเผ่าพันธุ์ เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจการค้า ดังความตอนหนึ่ง ที่ว่า “...เป้าหมายของจีนคือความต้องการทะลุทะลวงทวารของแม่น้ำโขงเพื่อออกไปสู่

ทะเลจีนใต้ที่ปากแม่น้ำเวียดนาม จึงมีโครงการระเบิดเกาะแก่งหินผาในแม่น้ำเพื่อสะดวกในการเดินเรือขนาดใหญ่” หากยังคงปล่อยให้การพัฒนาอุทยานความเป็นอยู่ของธรรมชาติในท้ายที่สุดแล้วความเจริญก้าวหน้าจะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงได้

สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ อันเป็นผลจากกระบวนทัศน์แบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) ซึ่งเปรียบได้กับการประจักษ์แจ้งในตัวตนระดับอัตตา (Eco – realization) ตามมุมมองของแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep ecology) มนุษย์มีการรับรู้ตัวตนแยกขาดจากธรรมชาติ และหวังกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์เอง สายน้ำและชายชวา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ได้เผยให้เห็นความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่เกิดจากความรู้ความคิดของมนุษย์เอง ทั้งการมองตัวเองว่าเป็นนายเหนือธรรมชาติ การใช้ความรู้เพื่อพัฒนาสู่ความเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือด้านสังคมเศรษฐกิจ ล้วนแล้วแต่เป็นการรุกรานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากมนุษย์ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่เป็นภัยต่อธรรมชาตินี้ก็จะก่อให้เกิดวิกฤตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาในที่สุด

2. สำนึกนิเวศที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ

นวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชวา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ของวุฒิสานต์ จันทร์วิบูล มีการนำเสนอแนวคิดสำนึกนิเวศแบบใหม่ซึ่งถือเป็นการพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เดิมจากมนุษย์เป็นผู้อยู่เหนือธรรมชาติให้มีกระบวนทัศน์ที่มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep Ecology) เชื่อว่า มนุษย์นั้นต้องมองว่าตัวตนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งมีคุณค่าในตัวเองไม่ใช่เพื่อมนุษย์เท่านั้น มนุษย์จึงไม่มีสิทธิ์ขูดรีดประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์แบบองค์รวม (Holistic) ที่มนุษย์รับรู้ถึงคุณค่าและต้องการที่จะอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติ นวนิยายของวุฒิสานต์ จันทร์วิบูล ปรากฏสำนึกนิเวศแบบองค์รวม (Holistic) ซึ่งตามแนวคิดของแนสส์ กล่าวว่ มนุษย์สามารถประจักษ์แจ้งในตัวตน ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติหรือกล่าวได้ว่าเป็นสำนึกแบบองค์รวมที่เป็นสรรพสิ่งหรือโลกเป็นศูนย์กลางนั่นเอง

การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการปกป้องธรรมชาติคงไม่เพียงพอต่อวิกฤตปัญหาที่เผชิญอยู่ตอนนี้ หากต้องแก้ที่สำนึกอันเป็นจุดเริ่มต้นของการมองธรรมชาติอย่างเป็นมิตรและเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งเพื่อสรรพสิ่งมากกว่าเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งเพื่อมนุษย์เท่านั้น สำนึกแบบองค์รวมเป็นวิธีทางหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาสีงแวดล้อมที่กำลังถูกคุกคามโดยมนุษย์ นวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง นอกจากจะนำเสนอเรื่องราวของชีวิตที่อยู่บริเวณแม่น้ำโขงแล้วยังสอดแทรกไปด้วยสำนึกแบบองค์รวมที่มองเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งอย่างเท่าเทียมกันและเป็นสำนึกที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังนี้

2.1 การมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย

ตามทัศนะของแนสส์ (1973) เชื่อว่าสรรพสิ่งทั้งที่เป็นมนุษย์หรือไม่ใช่มนุษย์ล้วนมีคุณค่าในตัวเองทั้งสิ้น และคุณค่านั้นไม่ได้มีเพียงเพื่อประโยชน์สำหรับมนุษย์แต่มีคุณค่าต่อตัวมันเองและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวหรือในระบอบนิเวศเดียวกัน สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ได้สะท้อนมุมมองการมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตว่าต่างก็มีคุณค่า และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งสิ้น

“แม่น้ำโขงยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารมากมาย ไก่ที่ขึ้นอยู่ตามหาดตามผานินจะเริ่มแก่เป็นอาหารอย่างดีของปลา เต่าที่ขึ้นอยู่ตามหลังกี่เช่นกัน ส่วนตามคอกสายน้ำจะพัดพาเศษซากต้นไม้ใบไม้ ซากสัตว์และแมลงที่ตายเข้ามาไหลวนอยู่ จึงเป็นแหล่งอาหารชั้นดีให้ปลาได้เข้ามาอยู่อาศัยและหากิน อีกทั้งยังมีพวกไคร้ น้ำและพืชพรรณมากมีที่เคยขึ้นอยู่ตามคอนตามหาด เมื่อถูกน้ำท่วมมันก็จะกลายเป็นที่พักรวมไข่และเป็นอาหารของปลาด้วยเช่นเดียวกัน”

(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 73)

สำนักการรับรู้ถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิตทั้งที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ว่าต่างก็มีคุณค่าในตัวเองไม่มีสิ่งใดเหนือกว่า ดังตัวบทที่ยกมาข้างต้น ได้แสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติไม่ว่าจะภูเขา แม่น้ำ เกาะแก่งหินผา สัตว์ และพืชพรรณนานาชนิด ต่างมีคุณค่าและอิงอาศัยกันในสภาพแวดล้อมเดียวกัน แม่น้ำโขง เกาะแก่งหินผาเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชพรรณและสัตว์น้ำ เป็นแหล่งอาหารและที่พุ่มพักตัวอ่อน หรือแม้กระทั่งซากพืชซากสัตว์ก็ยิ่งให้ประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมได้ไม่ต่างกัน กล่าวได้ว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสัมพันธ์กันไม่ต่างจากคุณของมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตอื่น

“เขาไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่า เกาะแก่งในแม่น้ำโขงจะมีความสำคัญกับปลาและผู้คนอย่างมากมายถึงเพียงนี้ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งชนิดขาดไปเสียไม่ได้ เพราะนอกจากเกาะแก่งหินผาจะเป็นที่อยู่อาศัยที่หากินวางไข่และเลี้ยงลูกจนเติบโตแล้ว มันยังเป็นเหมือนบ้านของสัตว์นานาชนิด ทั้งนกและแมลงต่าง ๆ อีกมากมาย นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งทำมาหากินของผู้คนอีกด้วย”

(สายน้ำและชายชวา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 132)

การปรับเปลี่ยนทัศนคติจากเดิมที่เห็นเฉพาะความเป็นปัจเจกบุคคล ปรับเปลี่ยนมารับรู้ว่ามนุษย์กับธรรมชาติเป็นสิ่งเดียวกัน ตามแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาเชิงลึกซึ่งมองว่าสรรพสิ่งต่างมีคุณค่าในตัวเอง มีประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกันนั้น ไม่ว่าจะมนุษย์ สัตว์ หรือเกาะแก่งหินผา สายน้ำ ต่างก็อยู่ร่วมกันอย่างมีความสัมพันธ์ที่แยกออกจากกันไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตขึ้นอยู่กับลักษณะของประโยชน์หรือคุณค่าที่ให้อีกกันและกัน ทั้งที่พึ่งพาอาศัยหรือกระทั่งการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เมื่อเกิดเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ความเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมจะปรากฏมากขึ้น เนื่องจากมนุษย์เริ่มตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้นแต่ยังตระหนักถึงผลกระทบที่มีต่อสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นที่อาศัยในสิ่งแวดล้อมเดียวกันอีกด้วย เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์และรวมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์

“เด็กหนุ่มตั้งใจฟังชาวบ้านแต่ละคนพูดถึงความรู้สึกและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและการระเบิดแก่ง ที่เห็นได้ชัดคือระดับน้ำที่ขึ้นลงไม่ปกติ ซึ่งก่อผลกระทบต่อคนที่หาปลาโดยตรง เพราะปลาจะว่ายทวนน้ำขึ้นมาวางไข่ และกลับลงไปตามฤดูกาลของมัน ซึ่งระดับน้ำที่ขึ้นลงผิดปกติจะก่อความสับสนให้ปลาและอาจทำให้วงจรชีวิตของมันเปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังมีผลต่อชาวบ้านที่ปลูกพืชผักอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ และคนเก็บไข่ในแม่น้ำ การระเบิดแก่งทำให้แม่น้ำเปลี่ยนทิศทาง ร่องน้ำแปรเปลี่ยนมีผลทำให้ตลิ่งพังทลาย”

(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 117)

นวนิยายเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นสำนึกนิเวศแนวโลกที่ผู้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำโขง และเริ่มต่อต้านการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งผลกระทบจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ การระเบิดแก่ง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิตนานาชนิด ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และหันมาให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต (Life quality) ที่มีความแตกต่างและหลากหลาย

การมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ถือเป็นสำนึกระดับความสัมพันธกับสรรพสิ่ง (self realization) มนุษย์รับรู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ยอมรับคุณค่าของสรรพสิ่งว่าทุกสิ่งมีค่าตัวของตัวเองและต่างก็มีความสัมพันธ์กันไม่สามารถแยกจากกันได้ ระบุว่าตนเองอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรืออยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรากล่าวได้ว่ามีความรู้สึกเข้าใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับรับรู้และเข้าใจในตนเอง ดังจะเห็นได้จากตัวบทที่ยกมานี้ที่แสดงให้เห็นสำนึกนิเวศว่ามนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน สำนึกระดับความสัมพันธกับสรรพสิ่ง

กล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์มีการรับรู้ตัวตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งไม่ได้ เมื่อสำนึกระดับนี้เกิดขึ้นในปัจเจกบุคคลและขยายไปสู่ระดับสังคมทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากนโยบายการพัฒนาของ

รัฐที่มุ่งหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั้นรุกล้ำธรรมชาติจนเกิดความเสียหายจนกลายเป็นวิกฤตปัญหาต่อระบบนิเวศนั้นโดยตรง นวนิยายเรื่องนี้จึงได้นำเสนอให้เห็นว่ายังมีกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสัมพันธ์ของการกระทำของมนุษย์ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

2.2 การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง

การประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง (Self realization) ในที่นี้หมายถึง การรับรู้ตัวตนว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับสรรพสิ่ง กล่าวคือทุกสรรพสิ่งคืออันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการเชื่อมโยงการรับรู้ตัวตนกับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับหรือเป็นการมองแบบองค์รวม กล่าวคือ สรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกต่างอาศัยพึ่งพิงกัน ทุกชีวิตเชื่อมโยงกันอย่างแยกจากกันไม่ได้ กล่าวได้ว่า ระบบนิเวศหนึ่ง ๆ อาจประกอบได้ด้วยสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายและมีคุณค่าในตัว นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง หลังจากนำเสนอสำนักนิเวศที่มีการพัฒนาจากการรับรู้เพียงปัจเจก หรือสำนักระดับอัตตา (Ego realization) และพัฒนามาเป็นสำนักระดับสัมพันธ์กับสรรพสิ่ง (self realization) แล้ว ในเนื้อเรื่องยังเสนอให้เห็นถึงสำนักระดับสุดท้ายคือระดับการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง (Self realization) ดังตัวอย่างเช่น ในนวนิยายสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ปรากฏภรรยาคนหรือสำนักที่เห็นว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เริ่มรับรู้ถึงความทุกข์ยากของสรรพชีวิตอื่นที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากฉากที่อุยอินคำพยายามล่าปลาบึกด้วยความอุตสาหะ แต่กลับต้องพบกับความโศกเศร้าที่เกิดจากการพยายามเอาชนะสิ่งมีชีวิตอื่นเพียงเพื่อความสุขของตนเอง

“เขามองเห็นว่าแววตาของมันไม่ได้สุขใสดังลูกแก้วเหมือนที่เขาเคยคิดไว้ แต่แววตาของมันกลับดูขุ่นฝ้าและไร้แววแห่งชีวิต มองดูแล้วให้รู้สึกเศร้าในหัวอก เขาไม่แน่ใจว่า ตนเองมองเห็นความเศร้าในแววตาของปลาบึกจริง ๆ หรือว่ามองเห็นความเศร้าของตัวเองเองกันแน่ แต่เขาคิดว่าบางทีมันอาจจะเป็นสิ่งเดียวกันก็ได้”

(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 42)

สำนึกที่รู้สึกเป็นห่วงเป็นใยต่อสัตว์ในตำบลข้างต้น แสดงให้เห็นว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาสำนึกความรับรู้จากที่มีเฉพาะปัจเจกเป็นการรับรู้ถึงสรรพสิ่งอื่นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของมันและกัน เมื่อสิ่งมีชีวิตอื่นที่อยู่ในสถานการณ์ลำบากจนถึงแก่ชีวิต ตัวละครรู้สึกเหมือนตัวเองตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันไม่ต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น “เขาไม่แน่ใจว่า ตนเองมองเห็นความเศร้าในแววตาของปลาบึกจริงๆ หรือว่ามองเห็นความเศร้าของตัวเองกันแน่” ข้อความนี้ตอกย้ำให้เห็นสำนึกที่วามมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ เพราะมนุษย์มีมุมมองที่รับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศมากขึ้น สำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติจึงแสดงออกในทิศทางที่ชัดเจนขึ้น และมนุษย์เองไม่มีสิทธิที่จะลดทอนคุณค่าของสรรพสิ่งไว้เพียงเพื่อความสนุกของมนุษย์เท่านั้น เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (Vital needs) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ลีโอโพลด์ (อ้างถึงใน เนื่องน้อย บุญนง . 2537 : 88) ว่า มนุษย์เป็นสปีชีส์เดียวที่สามารถหยุดยั้งตัวเองได้อย่างจริงจัง สามารถยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อสิ่งที่มีคุณค่ากว่าได้ ดังนั้นการพัฒนาการรับรู้ตัวตนของมนุษย์จึงจำเป็นอย่างมากสำหรับการอยู่ร่วมกับสิ่งอื่น โดยควรมองโลกในแบบองค์รวม ทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์กันและต่างต้องพึ่งพาอาศัย ใช้ประโยชน์จากกันและกันอย่างคุ้มค่าที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่สำนึกทางสังคมที่กว้างขึ้นตามแนวคิดนิเวศวิทยาแนวลึกที่พยายามขยายขอบเขตไปสู่โลกธรรมชาติให้มากขึ้น ดังตัวบทต่อไปนี้

“ความสัมพันธ์ของปลากับหินผาเหล่านั้น พืชพรรณไม้น้ำที่เป็นอาหารของปลา ในเมื่อพืชพรรณเกิดขึ้นตามแก่งผา ตามดอนตามหาด ปลาจึงเข้ามาอาศัย หากิน และวางไข่ และเลี้ยงลูกจนเติบโตก่อนจะว่ายกลับไปตามน้ำ เพราะฉะนั้นเกาะแก่งหินผาจึงเป็นเหมือนกับบ้านของปลา และก็คงเป็นเหมือนแม่ที่คอยให้อาหารแก่พวกเราที่เป็นมนุษย์ ระเบิดแก่งหินก็เหมือนกับฆ่าแม่ของเรา”

(สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 119)

การตระหนักถึงคุณค่าของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงถึงกันในฐานะที่เป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกันนั้น เป็นการประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริงของสิ่งมีชีวิต เพราะทุกสรรพสิ่งมีคุณค่าในตัวเองและจะถูกรับรู้เมื่อมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันกับสิ่งอื่น บางสิ่งมีฐานะเป็นผู้ผลิต บางสิ่งมีฐานะเป็นผู้บริโภค บางสิ่งมีฐานะเป็นผู้ทำลาย หรือบางสิ่งอาจเป็นไปได้ทั้งสามอย่างขึ้นอยู่กับว่าตัวตนของแต่ละสิ่งจะเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งใด นอกจากนี้จะตระหนักเห็นถึงค่าของสิ่งมีชีวิตแล้วยังตระหนักถึงความสำคัญของสรรพสิ่งเมื่อสูญหายไปจากแวดล้อมแล้วสามารถก่อให้เกิดต่อสรรพสิ่งอื่น ๆ ตามมาเช่นกัน การรับรู้ในลักษณะของศรัทธาหรือแบบภววิทยานี้ ยังแสดงให้เห็นถึงสำนึกที่อยากปกป้องธรรมชาติมากกว่าการทำลายหรือขูดรีดประโยชน์จากธรรมชาติอีกด้วย ดังจะเห็นจากตัวบทต่อไปนี้

“แกนั่งลงเคียงข้างปลาบึก ฝึ่มองดูร่างกายที่สั้นเทิ้มของมัน มันไม่หลงเหลือเรี่ยวแรงที่จะดิ้นรนอีกแล้วและคงยอมรับความตายอย่างง่ายดายแกมองดูแววตาของมัน ในดวงตาที่แววแห่งชีวิตค่อยๆ ซีดจางลง อยู่ใกล้ริมฝีปากขนาดใหญ่ที่ไม่มีฟันของมัน แววตาของมันทำให้แกรู้สึกเศร้าอย่างบอกไม่ถูก มันเป็นแววตาที่แววอนเหมือนกำลังร้องขออะไรบางอย่าง จนแกเกิดความรู้สึกที่ว่าครั้งนี้แกอาจจะไม่ใช่ผู้ชนะอย่างแท้จริงเหมือนที่คิดไว้ก็ได้”
(สายน้ำและชายชวา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง. หน้า 63)

มนุษย์ผู้เคยอยู่เหนือธรรมชาติได้ปรับเปลี่ยนความคิดจากมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งมาเป็นแบบธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง แม้ว่ามนุษย์จะสามารถเอาชนะธรรมชาติได้แต่แท้จริงแล้วการเอาชนะธรรมชาติเปรียบเสมือนการทำลายชีวิตของตัวเอง เพราะมนุษย์กับธรรมชาติไม่สามารถแยกจากกันได้ต่างมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน อาร์เน แนนส์ (1973 อ้างถึงใน ประเวศ อินทองปาน, 2553) กล่าวว่ามนุษย์ยอมมีการประจักษ์แจ้งตัวตน เห็นตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ประจักษ์แจ้งถึงตัวตนที่แท้จริงของสรรพสิ่งความรู้สึกนึกคิดที่หวังประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะลดน้อยลง และเปลี่ยนไปเป็นความหวงแหนและต้องการอนุรักษ์หรือปกป้องธรรมชาติมากกว่า

สำนึกนิเวศที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ คือการมองสรรพสิ่งแบบองค์รวม (Holistic) กล่าวคือ มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) มาเป็นระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (ecocentric) โดยมนุษย์ต้องมองเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งทั้งหลาย เพราะทุกสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือไม่ก็ตามล้วนมีคุณค่าในตัวเอง เมื่อมนุษย์เกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของสรรพสิ่งก็จะสามารถรับรู้หรือประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง (Self realization) ว่าตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ การกระทำของมนุษย์ย่อมส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากมนุษย์สามารถมองสรรพสิ่งเป็นแบบองค์รวมได้การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติก็จะเกิดความสมดุลและยั่งยืนต่อไป

แนวคิดสำคัญในนวนิยายเรื่อง “สายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง” ของวุฒิชัย วัฒนวิบูล ได้นำเสนอสำนึกนิเวศตามแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep ecology) ของ อาร์เน แนนส์ ที่มุ่งเน้นการมองธรรมชาติแบบองค์รวม (Holistic) และปฏิเสธการพัฒนาความมั่งคั่งโดยการลดทอนความหลากหลายและแทรกแซงธรรมชาติเกินความจำเป็นขั้นพื้นฐาน นวนิยายเรื่องนี้ยังพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดของผู้อ่านให้ตระถึงคุณค่าของสรรพสิ่งและเห็นเผ่าพันธุ์มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์ควรรู้จักรักและหวงแหนธรรมชาติเช่นเดียวกับชีวิตของตนเอง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สำนึกนิเวศหรือท่าทีมุมมองที่มีต่อโลก ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง เมื่อวิเคราะห์วิจารณ์โดยยึดแนวคิดทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก ของ อาร์เน แนนส์ โดยมีหลักการในการเคลื่อนไหวเพื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนนส์แนะนำให้มนุษย์มองเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย มนุษย์ไม่มีสิทธิแทรกแซงหรือลดทอนคุณค่าของสิ่งมีชีวิตอื่นเกินความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ความมั่งคั่งของมนุษย์ควรที่การควบคุมปริมาณหรือจำนวนที่เหมาะสม และแนนส์ยังเน้นย้ำให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อความก้าวหน้าของมนุษย์เท่านั้น

นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ซึ่งเป็นนวนิยายที่อ้างถึงสภาพแวดล้อมในลุ่มแม่น้ำโขงที่กำลังถูกมนุษย์ขูดรีดผลประโยชน์จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เห็นได้ว่าสำนึกนิเวศที่ถูกนำเสนอผ่านนวนิยายนั้น ปรากฏสำนึกนิเวศหลัก ๆ 2 ประการ คือ สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติและสำนึกนิเวศที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ

1. สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ ที่เกิดจากกระบวนทัศน์แบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) มองว่ามนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ มีความรู้ความสามารถและเร่งพัฒนาสังคมสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยไม่ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมอื่นที่ต้องได้รับผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและกลายเป็นวิกฤตปัญหาในที่สุด

2. สำนึกนิเวศที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากเดิมที่ให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นให้ธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง กระบวนทัศน์เช่นนี้เริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายว่าต่างมีคุณค่าในตัวเอง จนประจักษ์แจ้งตัวตนที่แท้จริง ว่ามนุษย์กับธรรมชาติเป็นสิ่งเดียวกันไม่สามารถแยกขาดจากกันได้

ทั้งนี้สำนึกที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากกระบวนทัศน์หรือมุมมองของมนุษย์ ที่เห็นว่ามนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ และการพัฒนาสู่ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติจนเกิดวิกฤตปัญหาระบบนิเวศเสื่อมโทรม ดังที่ ศุภิสรา เทียนสว่าง (2560) กล่าวไว้ในบทความ สวนหลังบ้าน : การเยียวยาของธรรมชาติและเทคโนโลยีในฐานะตัวร้าย ว่าร่องรอยการแบ่งแยกของธรรมชาติและความสำเร็จทางเทคโนโลยีที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ เมื่อเทคโนโลยีพัฒนาไปถึงจุดสูงสุดธรรมชาติกลับเป็นฝ่ายที่ถูกทำลายไป นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง ได้สะท้อนให้เห็นการรุกรานธรรมชาติโดยฝีมือของมนุษย์เช่นเดียวกับวรรณกรรมแนวสำนึกนิเวศที่ทำให้เห็นถึงรากเหง้าของปัญหาอันเกิดจากสำนึกภายในตัวของมนุษย์เองที่ต้องการครอบครองธรรมชาติ และยังใช้เทคโนโลยีเข้าไปแทรกแซงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากจนเกินไป พยายามต่อต้านความเจริญรุ่งเรืองสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยนวนิยายได้เสนอให้มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนสำนึกหรือมุมมองที่มีลักษณะสำนึกนิเวศ คือเป็นสำนึกที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ ซึ่งผู้เขียนได้

พยายามปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์หรือมุมมองให้ผู้อ่านมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย และประจักษ์แจ้งในตัวตนที่แท้จริง เป็นมุมมองที่เห็นตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความรักและห่วงหาพันพ้อหรือสรรพสิ่งอื่นเพราะมองเห็นคุณค่าในตัวมันไม่ใช่เพียงเพื่อนำคุณค่าของสิ่งนั้นมาใช้เพื่อประโยชน์สุขของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ดังที่ อาทิตย์ ผ่านพูล (2558) ได้สรุปแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึกไว้ว่า เมื่อเราประจักษ์แจ้งในตนเองหรือทำลายอัตตาได้เมื่อนั้นแหละมนุษย์ทุกคนก็จะเกิดนิเวศสำนึก จากนั้นมนุษย์ก็จะดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอย่างฉันมิตร นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นกระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม รัญญา สังข์พันธานนท์ (2556) กล่าวว่า กระบวนทัศน์จิตสำนึกเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม ในระบบคิดของผู้คนในชุมชนบุพกาลที่ยังคงมีชีวิตพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะปัจจัยหลักในการผลิตทางสังคม เป็นระบบความคิดที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างกลมกลืนสอดคล้อง หากส่วนใดส่วนหนึ่งสูญเสียความสมดุลไป ส่วนอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบตามไปด้วย นวนิยายเรื่องนี้ถือเป็นนวนิยายแนวนิเวศสำนึกอย่างแท้จริง เนื่องจากได้พยายามยกตัวอย่างผลกระทบที่เกิดกับระบบนิเวศลุ่มแม่น้ำโขงอันเนื่องมาจากสำนึกแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และได้เสนอให้ผู้อ่านปรับเปลี่ยนมุมมองของตัวเอง หันมาใส่ใจคุณค่าและตัวตนเชิงนิเวศของแต่ละบุคคลเพื่อให้มนุษย์และธรรมชาติได้อิงอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสันติ

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

นางสาวยุพยง ทัศนกร นักศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Email : sommeil202@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มารศรี สอทิพย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- รัฐินันท์ พลชัย. (2547). การศึกษาเชิงวิพากษ์เรื่องแนวคิดการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
ในนิเวศวิทยาเชิงลึก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
จริยศาสตร์ศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร.
- _____. (2556). *วรรณกรรมสี่เขียว กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดี
ไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นาคร. 107.
- _____. (2559). *แฉนวนวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร. 313-358.
- เนื่องน้อย บุญยเนตร. (2537). *จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม : โลกทัศน์ในพุทธปรัชญา
และปรัชญาตะวันตก*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรจง บุรณิประโคน. (2559). *ตัวตนเชิงนิเวศของเรวัตร์ พันธุ์ทิพัฒน์ใน กวีนิพนธ์แม่น้ำ
ที่สาบสูญ*. เอกสารจากงานสัมมนาทางวิชาการในโครงการวิจัยเครือข่ายการ
วิจารณ์ศิลปะ : การวิจัยและพัฒนา (สกว.). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ประเวศ วะสี. (2547). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ
มหานคร : มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- ประเวศ อินทองปาน. (2553). การศึกษาเปรียบเทียบนิเวศวิทยาในพุทธปรัชญากับ
นิเวศวิทยาแนวลี้กตามทัศน์ของอาร์เน แนสส์. *วารสารมนุษยศาสตร์ปีที่ 17
ฉบับที่ 2*. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- รุจี ตันติอัครโยธิน. (2558). *การวิจารณ์วรรณคดีเชิงพุทธนิเวศ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภิสรา เทียนสว่างชัย. (2560). *สวนหลังบ้าน : การเยียวยาของธรรมชาติและเทคโนโลยี
ในฐานะตัวร้าย*. *วารสารมนุษยศาสตร์ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน*.
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อาทิตย์ ผ่านพูล. (2558). *นิเวศปรัชญากับความล้าทางนิเวศวิทยา*. *วารสารมนุษยศาสตร์
ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อิงอร สุพันธุ์วนิช. (2547ก). *เลื่อมลายสายรุ้ง ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายปัจจุบัน*.
กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟ พรีน.

_____. (2547๑). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพมหานคร : แอคทีฟ พรินท์.

Arne Naess. (1973). *The Shallow and the Deep, Long-range Ecology Movement. A Summary*, *Inquiry*, 16: 1, 95 — 100. [online] Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/00201747308601682>.